

**ԿԵՆՍԱԷԹԻԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԶԱՂԱԶԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ. ԶԱՂԱԶԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ
ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԿԵՆՍԱԷԹԻԿԱՆ ԵՎ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ
ՀՐԱՄԱՅՈՒՄՆԵՐԸ ***

ՀՏԴ 323.2

DOI: 10.52063/25792652-2024.4.23-99

ԲԱԳՐԱՏ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի աշխատակազմի
Ներքին առևտրի բաժնի առաջատար մասնագետ,
Երևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների
ֆակուլտետի քաղաքագիտության ամբիոնի հայցորդ,
ք. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն

bagrat.vardanyan@ysu.am

ORCID: 0000-0003-4908-9731

Հոդվածի նպատակն է ներկայացնել կենսաէթիկայի քաղաքական և բարոյագիտական ասպեկտները՝ քաղաքական փոխադարձության և ընթացակարգային լեգիտիմության հայեցակարգի համապատկերում:

Նպատակն իրականացնելու համար խնդիր է դրվել հետազոտելու և քննարկելու կենսաէթիկական հիմնախնդիրների վերաբերյալ հասարակության բարոյագիտական ընկալումները և որոշումների ընդունման լեգիտիմ գործընթացի կիրառման հնարավորությունները:

Հոդվածում քննարկվող խնդիրների ուսումնասիրությունն իրականացվել է մասնագիտական գրականության մեջ առկա տեսակետների վերլուծության հիման վրա: Կիրառվել են վերլուծական, համադրման, ինդուկցիայի, դեդուկցիայի մեթոդները:

Ուսումնասիրության արդյունքում հիմնավորվել է, որ կենսաէթիկական հիմնախնդիրների լուծման ամենակենսունակ ուղին բարոյագիտական դիրքորոշումներից անցումն է դեպի ընթացակարգային լեգիտիմության ապահովում, որտեղ քաղաքական որոշումները հիմնվում են հանրային բանավեճի, լայն ներգրավվածության, թափանցիկ և արդար գործընթացների վրա: Այս կերպ հոդվածը ձգտում է կարևորել այն փաստը, որ կենսաէթիկական այլևս զուտ մասնագիտական զբաղմունք չէ, այլ կարևոր նշանակություն ունեցող հանրային-քաղաքական հարց, որի լուծումը պահանջում է ժողովրդավարական ինստիտուտների ամրապնդում:

Ներկայումս առողջապահական քաղաքականության մշակումը, մոլեկուլային գենետիկայի նվաճումները, վերարտադրողական տեխնոլոգիաների կիրառումը և, առհասարակ, կենսաբանական հետազոտությունների արդի մեթոդներն այլևս հնարավոր չէ դիտարկել միայն մասնագիտական գիտելիքների շրջանակներում: Կենսաէթիկան վաղուց դուրս է եկել զուտ բժշկագիտության կամ կենսաբանության մասնագիտական շրջանակներից և ներթափանցել է հանրային քաղաքականության օրակարգ: Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ կենսաբժշկական տեխնոլոգիաների և գենետիկ ինժեներիայի շարունակական զարգացումը վերաձևում է ոչ միայն պետությունների առողջապահական և իրավական համակարգերը, այլև հասարակության կողմից բարոյական արժեքների ընկալումները և հանրային

* Հոդվածը ներկայացվել է 01.12.2024թ., գրախոսվել՝ 18.12.2024թ., տպագրության ընդունվել՝ 31.12.2024թ.:

կյանքը ընդհանրապես: Արդյունքում կենսաէթիկան դարձել է հանրային բանավեճի կարևոր բաղադրիչ, որը ներգրավում է քաղաքական կուսակցություններին, կառավարություններին, հասարակական կազմակերպություններին և քաղաքացիական հասարակությանը: Առանց լայն ներգրավման և ընթացակարգային լեգիտիմության հայեցակարգի կիրառման հնարավոր չէ ապահովել կենսաէթիկական հիմնախնդիրների վերաբերյալ կայացված որոշումների լեգիտիմությունը, դա իր հերթին ենթադրում է մասնակցայնություն, թափանցիկություն և ընթացակարգային համաձայնություն: Այսպիսով՝ կենսաէթիկայի և քաղաքականության փոխառնչությունները դրսևորվում են մասնագիտական գիտելիքների, հանրային արժեքների, սոցիալական կայունության և ժողովրդավարական ներգրավվածության համադրման միջոցով:

Հիմնաբառեր՝ կենսաէթիկա, բարոյագիտություն, քաղաքական փիլիսոփայություն, ընթացակարգային լեգիտիմություն, մասնակցային ժողովրդավարություն, էֆթանագիա, գենոմի խմբագրում:

Ներածություն

Կենսաէթիկական ժամանակակից բարոյագիտության (էթիկայի) զարգացող ոլորտներից է, որն ուսումնասիրում է կյանքի և կենսաբանական գործընթացների հետ կապված բարոյական, իրավական ու հասարակական խնդիրները (Pereira 3-16): Կենսաէթիկան անդրադառնում է այնպիսի կարևորագույն հարցերի, ինչպիսիք են մարդու արժանապատվության ապահովումը բժշկական և գիտահետազոտական գործընթացներում, ինչպես նաև հավասարության և արդարության սկզբունքների գերակայությունը առողջապահության մեջ (Campbell 383-388): Կենսաէթիկան ընդգրկում է հիվանդների բուժման և հոգածության, օրգանների դոնորության և փոխպատվաստման, էֆթանագիայի և հոգեբուժական ծառայությունների էթիկական կողմերը, կարգավորում է մարդու և կենդանիների վրա իրականացվող գիտափորձերի մեթոդներն ու թույլատրելի սահմանները: Կենսաբազմազանության պահպանումը և բնապահպանական հիմնախնդիրները նույնպես գտնվում են կենսաէթիկայի տեսադաշտում (Räsänen և ուրիշներ 109-112): Կենսաէթիկայի հիմքերը կարելի է գտնել դեռևս միջնադարյան հոգևոր-բարոյական ուսմունքների մեջ: Այնուհետև 17-18-րդ դարերում տեղի ունեցած գիտական հեղափոխություններն ու լուսավորչական շարժումները բերեցին հիմնարար փոփոխություններ այն գաղափարի մեջ, թե ինչպե՞ս պետք է հասարակությունը մոտենա կյանքի և առողջության հետ կապված հարցերին (Areeva 100-108): Կենսաէթիկան՝ որպես գիտակարգ, ձևավորվել է 20-րդ դարի երկրորդ կեսին, երբ գիտատեխնոլոգիական նվաճումները (օրինակ՝ գենետիկական ինժեներիա, վերարտադրողական տեխնոլոգիաներ, օրգանների փոխպատվաստումներ) առաջ բերեցին այնպիսի բարոյական և իրավական հարցեր, որոնց մասին նախկինում քիչ էր խոսվում: Վան Ռենսելեր Փոթերը համարվում է **կենսաէթիկա** եզրույթի առաջին օգտագործողներից մեկը: Նա կենսաէթիկան սահմանում էր որպես «կենսաբանության, էկոլոգիայի և բարոյագիտության համադրված տեսություն, որի նպատակը մարդկության գոյատևման երկարաժամկետ հեռանկարը ապահովելն է» (Դավթյան 28-38):

Ամերիկացի փիլիսոփա Դանիել Զալահանը կենսաէթիկան բնորոշում էր ոչ միայն որպես ինտելեկտուալ ուղղություն, այլև սոցիալական շարժում, որը ձգտում է վերաձևակերպել հասարակության ընկալումը առողջության, հիվանդության և մահվան վերաբերյալ: Նա կարևորում էր առողջապահության և հանրային քաղաքականության կապը և պնդում էր, որ կենսաէթիկան պետք է մշտապես ներգրավված լինի քաղաքական և սոցիալական քննարկումներում (Hottois 15-38):

Վերջին տասնամյակներում կենսաէթիկան Էապես ընդլայնել է իր ազդեցությունը հանրային քաղաքականության ոլորտում: Կենսաբժշկական տեխնոլոգիաների զարգացումը նոր մարտահրավերներ է առաջադրում ժամանակակից հասարակություններին, որոնք պահանջում են ոչ միայն մասնագիտական, այլև ավելի լայն քննարկումներ՝ հանրային արժեքների, սոցիալական արդարության, մարդու իրավունքների և անհատական ազատությունների հարցերի շուրջ (Getz 2735-2748): Կենսաէթիկայի և քաղաքականության կապի դիտարկումը մեզ կանգնեցնում է հետևյալ հիմնահարցի առջև. արդյո՞ք քաղաքական որոշումները պետք է հիմնվեն «բարոյագիտության» վրա՝ ելնելով հարցի բարոյական ասպեկտներից, թե՞ անհրաժեշտ է ձևավորել ընթացակարգային մեխանիզմներ, որոնք կապահովեն որոշումների ընդունման լեգիտիմությունը՝ անկախ վերջնական բարոյական կոնսենսուսի առկայությունից (Veatch 540-559):

Այս առումով հողվածի հիմնական թեզն այն է, որ կենսաէթիկական հիմնախնդիրների լուծման ամենակենսունակ ձևը բարոյագիտական դիրքորոշումներից անցում կատարելն է դեպի ընթացակարգային լեգիտիմություն, սա ենթադրում է մասնակցայնություն, թափանցիկություն և հանրային ընդգրկում բանավեճ:

Կենսաէթիկական բարոյագիտության համատեքստում

Պատմականորեն կենսաէթիկական ձևավորվել է որպես բարոյագիտության կիրառական ճյուղ, որն ուսումնասիրում է մարդ-բնություն-տեխնոլոգիա փոխհարաբերությունները, որոնք ի հայտ են գալիս բժշկագիտության, կենսաբանության, գենետիկայի և հարակից ոլորտների զարգացման արդյունքում: Կենսաէթիկան ձևավորում է ուղեկիշներ, որոնց միջոցով հնարավոր է դառնում գնահատել կենսաբժշկական հետազոտությունների բարոյական հիմնավորվածությունը (Fan 353-376): Սակայն, միևնույն ժամանակ պետք է ընդունել, որ բարոյական սկզբունքների վրա հիմնված մոտեցումները հաճախ հանգեցնում են տարբեր մշակույթների և հասարակությունների միջև արժեքային հակասությունների: Մասնավորապես, այն, ինչ բարոյական է հասարակության որոշ շերտերի կամ խմբերի համար, կարող է անընդունելի լինել ուրիշների համար (Պետոս 189-199): Բազմազգ հասարակություններում մեկ ընդհանուր բարոյական չափանիշ սահմանելը գրեթե անհնարին է, ուստի՝ բարոյագիտական սկզբունքները, չնայած իրենց կարևորությանը, չեն երաշխավորում կայացված որոշումների նկատմամբ հանրային վստահություն և համընդհանուր ընդունելիություն (Boudreau 5): Ընդհանրապես, բարոյագիտության համատեքստում կենսաէթիկական որոշումները հիմնվում են մի քանի առանցքային բարոյական արժեքների վրա.

Բարեբարություն և ոչ չարամտություն (beneficence and non maleficence).

Գործողությունները պետք է միտված լինեն ընդհանուր բարիքին, օրինակ՝ բուժական միջամտությունը պետք է նպատակադրված լինի բարելավել հիվանդի վիճակը: Բժիշկը կամ հետազոտողը պետք է նախ ապահովի, որ իր գործողությունները վնաս չհասցնեն մարդուն:

Արդարություն (Justice). Առողջապահական ռեսուրսների բաշխումը, բուժապասարկման հասանելիությունը և նոր տեխնոլոգիաների կիրառումը պետք է հիմնվեն արդարության սկզբունքի վրա, որպեսզի ապահովվի հավասար իրավունքների և հնարավորությունների միջավայր:

Ինքնավարություն (Autonomy). Անհատը պետք է ունենա իրավունք ինքնուրույն որոշելու իր բուժման, կենսաբժշկական միջամտությունների և անձնական տվյալների օգտագործման հետ կապված հարցերը (Ferrara 5-13):

Սակայն կենսաէթիկան, հիմնվելով բարոյագիտության այս սկզբունքների վրա, բախվում է մշակութային, կրոնական, սոցիալական և քաղաքական անհամաձայնությունների: Օրինակ՝ աբորտը (հղիության ընդհատում) որևէ հասարակությունում կարող է դիտվել որպես անընդունելի միջամտություն կյանքի սաղմային փուլում, իսկ մեկ այլ հասարակությունում կամ դրա առանձին շրջանակներում կարող է ընկալվել որպես կնոջ ինքնավարության արտահայտություն: Այս պարագայում «բարերարություն և ոչ չարամտություն» և «ինքնավարություն» սկզբունքները կարող են հակադրվել, ուստի՝ կենսաէթիկական տվյալ հիմնախնդրի վերաբերյալ վերջնական որոշման հիմքերը դժվար է գտնել միայն բարոյական սկզբունքների մակարդակում (Page 25-63):

Մեկ այլ օրինակ է Էֆթանագիայի (բժշկական աջակցությամբ մահվան հասնելու) խնդիրը: Մի շարք համայնքներում այն դիտարկվում է որպես կյանքի իրավունքի նկատմամբ աններելի ոտնահարում, իսկ որոշ համայնքներում այն ընկալվում է որպես անհատի արժանապատիվ մահվան իրավունքի ճանաչում: Այստեղ նույնպես «բարերարություն և ոչ չարամտություն» և «ինքնավարություն» սկզբունքները հակադրվում են և բարոյագիտական տեսանկյունից հարցի լուծման համար մեկ ընդհանուր չափանիշ մշակելը դառնում է անհնար (Rigby 549-556):

Գենետիկ ինժեներիայի և գենոմային խմբագրման տեխնոլոգիաների ոլորտում բարոյական հակասությունները նույնպես խորն են: Ոմանք պնդում են, որ գենոմի խմբագրմամբ հնարավոր է կանխարգելել ժառանգական հիվանդությունները, սա նշանակում է «բարերարություն և ոչ չարամտություն» սկզբունքի պահպանում, իսկ ուրիշները մտահոգված են, որ նման միջամտությունները խաթարում են մարդու ինքնության բնականությունը և աղավաղում են ժառանգական բազմազանությունը (Bariffi 1-24):

Ընթացակարգային լեգիտիմության հայեցակարգը

Ընթացակարգային լեգիտիմությունը քաղաքական փիլիսոփայության և Եթիկայի կարևոր գաղափարներից է: Այն հեռանում է հարցի զուտ բարոյական կողմից և կենտրոնանում է որոշումների ընդունման գործընթացի վրա: Ընթացակարգային լեգիտիմության տեսանկյունից որոշումը համարվում է լեգիտիմ, եթե այն կայացվում է արդար, ներառական և թափանցիկ ընթացակարգերի միջոցով: Այստեղ շեշտը դրվում է ոչ թե որոշման «բարոյական» կողմի, այլ այն գործընթացի որակի վրա, որի միջոցով այդ որոշումը կայացվել է (Bottoms 85-110):

Կենսաէթիկական հարցերը իրենց բնույթով շատ վիճահարույց են, քանի որ վերաբերում են կյանքին ու մահվանը, մտավոր ու ֆիզիկական առողջությանը, հասարակական արժեքների շարունակականությանը և այլն: Եթե որևէ հարցի վերաբերյալ չկա բարոյական կոնսենսուս, ապա ընթացակարգային լեգիտիմությունը կարող է ապահովել կայացված որոշման ընդունելիությունը: Այլ խոսքով, եթե որոշումը ընդունվել է արդար և թափանցիկ ընթացակարգերի միջոցով, ապա այն համարվում է լեգիտիմ, նույնիսկ եթե հանրության որոշ խմբեր համաձայն չեն դրա բովանդակության հետ (Barnhill և ուրիշներ 667-687):

Ընթացակարգային լեգիտիմության հիմնական տարրերն են.

Թափանցիկություն. Որոշումների կայացման գործընթացը հանրության համար պետք է լինի բաց և հասանելի: Սա ենթադրում է որոշումներ կայացնելու իրավասություն ունեցող մարմինների կազմի, նիստերի օրակարգի և արձանագրությունների հրապարակայնացում, ինչպես նաև ընդունված որոշումների հիմնավորումների տրամադրում:

Մասնակցային ժողովրդավարություն. Սա ենթադրում է շահագրգիռ կողմերի, այդ թվում՝ հասարակական կազմակերպությունների, ոլորտի մասնագետների, քաղաքացիների և շահառու այլ խմբերի ներգրավում որոշումների

ընդունման գործընթացում: Ներգրավվածությունը կարող է տեղի ունենալ հանրային լուրսների, սոցիալական քննարկումների և խորհրդատվական հանձնաժողովների միջոցով (Rendtorff 289-310):

Արդար և հավասար պայմանների ապահովում. շահագրգիռ կողմերը պետք է հնարավորություն ունենան ներկայացնելու իրենց կարծիքներն ու փաստարկները հավասար պայմաններում: Ոչ մի գործոն (օրինակ՝ ֆինանսական կարողություն, քաղաքական ազդեցություն կամ սոցիալական կարգավիճակ) չպետք է լինի որոշիչ կողմերից որևէ մեկի օգտին:

Հաշվետվողականություն. Որոշում կայացնողները պետք է պատասխանատու լինեն իրենց գործողությունների համար, ինչպես նաև պետք է ներդրվեն վերահսկողական, բողոքարկման և վերանայման մեխանիզմներ, որոնք թույլ կտան շտկել հնարավոր բացթողումները (Леденева 56-61):

Քաղաքականության և կենսաէթիկայի կապը պահանջում է հստակ իրավական և ինստիտուցիոնալ կարգավորումների ներդրում: Իրավական կարգավորումները կարող են նախատեսել կենսաէթիկական հանձնաժողովների ստեղծում, ներմուծել պարտադիր հանրային լուրսներ որոշ առաջնահերթ հարցերի շուրջ, ինչպես նաև սահմանել թափանցիկության և հաշվետվողականության ստանդարտներ: Առանց իրավական երաշխիքների գործընթացային սկզբունքները կարող են մնալ լոկ հռչակագիր և չեղարկվել քաղաքական շահերի բախման պարագայում: Այս համատեքստում չափազանց կարևոր է կենսաէթիկական հարցերով զբաղվող մասնագիտական խորհուրդների ստեղծումը: Այս խորհուրդները ապահովում են քննարկվող հարցի վերաբերյալ բազմակողմանի մոտեցում և հիմք են ստեղծում ընթացակարգային համաձայնությունների համար (Behrend և ուրիշներ 11-15): Մասնավորապես, եթադրենք քննարկվում է մարդու գենոմի խմբագրման սահմանափակումների վերաբերյալ հարցը: Ընթացակարգային լեգիտիմությունը պահանջում է, որ խորհուրդը ոչ միայն հիմնվի փորձագիտական կարծիքների վրա, այլև կազմակերպի հանրային լուրսներ, ֆորումներ, ապահովի տեղեկատվության տարածումը լրատվության միջոցներով, հրավիրի տարբեր շահառուների (հիվանդների իրավունքների պաշտպաններ, բժիշկներ, իրավաբաններ, հոգեբաններ, կրոնական համայնքների ներկայացուցիչներ), ներկայացնի որոշման հիմքերը և ապահովի որոշման հետագա վերանայման հնարավորությունը (Mertz և ուրիշներ 567-587):

Այս համատեքստում ներկայումս չափազանց արդի են աբորտի իրավական կարգավիճակի վերաբերյալ քննարկումները: Եթե որևէ երկրի օրենսդիր մարմինը որոշում է փոխել աբորտի օրինականացման պայմանները, ապա ընթացակարգային լեգիտիմության ապահովումը պահանջում է, որ նախքան օրենքի ընդունումը տեղի ունենան հանրային խորհրդակցություններ, լուրսներ, անհրաժեշտ է, որ այս գործընթացում ներգրավվեն կանանց իրավունքների պաշտպաններ, բժիշկներ, հոգեբաններ, կրոնական խմբեր, իրավաբաններ և այլն: Արդյունքում, եթե նույնիսկ որոշ շրջանակներ դեմ լինեն վերջնական որոշման բովանդակությանը, այնուամենայնիվ կընդունեն որոշման լեգիտիմությունը, քանի որ իրենց տեսակետները նույնպես լսելի են եղել, իսկ օրենքը մշակվել է թափանցիկ և արդար ընթացակարգով (Abdullah 175-190):

Այսպիսով՝ ընթացակարգային լեգիտիմությունը թույլ է տալիս հաղթահարել արժեքային կամ բարոյական անհամաձայնությունները, քանի որ այն ուղղված է գործընթացի որակի բարելավմանը և ոչ թե բարոյական բացարձակ կոնսենսուսի հաստատմանը: Քաղաքականությունն ու կենսաէթիկան այս կերպ մերձենում են՝ ստեղծելով որոշումների կայացման արդար և ժողովրդավարական մեխանիզմներ:

Եզրակացություն

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարող ենք արձանագրել, որ կենսաէթիկական հիմնախնդիրները բնորոշվում են արժեքային, մշակութային, կրոնական և քաղաքական բազմազանությամբ, որոնք հաճախ խոչնդոտում են ընդհանուր բարոյական կոնսենսուսի հաստատմանը: Ժամանակակից հասարակությունների բազմակարծության պարագայում պարզապես անհնար է առաջարկել մեկ ընդհանուր բարոյական չափանիշ, որը կլինի բոլորի համար հավասարապես ընդունելի: Զաղաքական փոփոխության, կիրառական բարոյագիտության և սոցիալական գիտությունների ոլորտներում բազմաթիվ հետազոտություններ ցույց են տալիս, որ մշակութային, կրոնական և սոցիալական տարբերությունները ստեղծում են անշրջանցելի տեսակետային խոչընդոտներ: Ընթացակարգային լեգիտիմությունը գիտականորեն հիմնավորում է, որ գործընթացի մեջ ներգրավվածության, թափանցիկության և արդար պայմանների ապահովումը կարևոր է այնքան, որքան որոշման բովանդակությունը: Որոշումների ընդունման գործընթացների թափանցիկությունը, բանավեճերի և հաշվետվողականության մեխանիզմների առկայությունը բարձրացնում են հանրային վստահությունը: Հանրության համար կարևոր է ոչ միայն որոշման «ճիշտ կամ սխալ» լինելը, այլև այն, թե ինչպես է այդ որոշումը կայացվել: Որքան ավելի հանրային և ներառական է որոշումների կայացման գործընթացը, այնքան ավելի մեծ է վստահությունը ինստիտուտների և որոշում կայացնողների նկատմամբ: Բացի դրանից, փորձը ցույց է տալիս, որ այն որոշումները, որոնք ընդունվել են գործընթացային արդարության սկզբունքներով, սովորաբար ունենում են երկարատև կենսունակություն: Առանց բարոյական համընդհանուր կոնսենսուսի, սակայն ընթացակարգային լեգիտիմության գործընթացներով կայացված որոշումները ավելի քիչ են հանդիպում դիմակայության և հակասությունների: Այսպիսով՝ քաղաքականությունը դառնում է ոչ թե ծայրահեղությունների բախման արդյունք, այլ համաձայնեցված ընթացակարգով ձեռք բերված որոշում, որը կարող է ադապտացվել և զարգանալ ժամանակի ընթացքում:

Այսպիսով՝ բարոյագիտական սկզբունքները սովորաբար բավարար չեն կենսաէթիկական հիմնախնդիրների ամբողջ շրջանակը լուծելու համար: Բազմազգ հասարակություններում «մեկ ընդհանուր բարոյական չափանիշ» կամ «համընդհանուր բարոյական ճշմարտություն» սահմանելը գործնականում անհնար է: Բարոյական սկզբունքներից բխող ընդհանուր համաձայնության բացակայությունը երբեմն հանգեցնում է անորոշությունների և ընդհարումների, որոնք անհնար է հարթել առանց լրացուցիչ մեխանիզմների: Հենց այստեղ է, որ գործընթացային և ինստիտուցիոնալ մոտեցումները սկսում են ձեռք բերել առանցքային նշանակություն: Եթե բարոյագիտական դիրքորոշումների հիման վրա անհնար է հասնել համընդհանուր կոնսենսուսի, ապա անհրաժեշտ է ձևավորել այնպիսի ընթացակարգեր, որոնք թույլ կտան ապահովել որոշումների ընդունման լեգիտիմությունը: Կենսաէթիկական, մալով բարոյագիտական հիմնախնդիրների ուսումնասիրության ոլորտ, այսօր այլևս չի կարող սահմանափակվել զուտ մասնագիտական և նեղ ակադեմիական շրջանակներով: Այն դարձել է քաղաքական և հանրային հետաքրքրությունների առարկա, քանի որ առանց քաղաքական և ինստիտուցիոնալ մեխանիզմների անհնար է բարդ, բազմաշերտ կենսաէթիկական հարցերի համար գտնել բարոյագիտական տեսանկյունից հիմնավոր և հանրային վստահություն վայելող լուծումներ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դավթյան, Սուսաննա. *Բիոէթիկա: Ղախազիրք*. Երևանի պետական բժշկական համալսարան, 2009, 208 էջ:
2. Агеева, Наталия. «Биоэтика как новое синтетическое направление современной науки». *Гуманитарные и социальные науки*, 6, 2012, стр. 100-108.
3. Леденева, Елена и Максим Монин. «Биоэтика как этическая технология и биологическая политика». *Международный научно-исследовательский журнал*, 6-3, 60, 2017, стр. 56-61.
4. Летов, Олег. «Проблемы и принципы биоэтики». *Человек: Образ и сущность». Гуманитарные аспекты* 3-4, 30-31, 2017, стр. 189-199.
5. Abdullah, Rahmawan. "Ethics and legal issues in the abortion case". *Semarang State University Undergraduate Law and Society Review*, 1(2), 2021, pp. 175-190.
6. Bariffi, Francisco. "Genetic Engineering and Disability: Ethical Dilemmas in the Verge of Artificial Evolution". In: Rioux, M.H., Viera, J., Buettgen, A., Zubrow, E. (eds) *Handbook of Disability*, Springer, 2022, Singapore, pp 1–24.
7. Barnhill, Anne et al. "Vaccine Passports and Political Legitimacy: A Public Reason Framework for Policymakers". *Ethic Theory Moral Prac*, 26, 2023, pp. 667–687.
8. Behrend, Claudia et al. "The Role of Ethics Committees. In: Human Chromosome Atlas". Springer, Cham, 2023, pp 11–15.
9. Bottoms, Anthony and Justice Tankebe. "Procedural justice, legitimacy, and social contexts". In *Procedural justice and relational theory*, 2020, Routledge, pp. 85-110.
10. Boudreau LeBlanc, Antoine. "At the confluence of ethics, laws and society: global working theory merging bio-ethics". *SN Soc Sci* 4, 5, 2024. pp. 1-21.
11. Campbell, Alastair. "Bioethics and Public Reason: How the History of Bioethics Has Led to the Need for Some Concept of Public Reason". In: Li, HL., Campbell, M. (eds), *Public Reason and Bioethics*, Palgrave Macmillan, Cham, 2021, pp 383–388.
12. Fan, Ruiping. "Principlism as Global Bioethics: A Critical Appraisal from a Confucian Perspective". *Dao*, 23, 2024, pp. 353–376.
13. Ferrara, Lyndsie. "Ethical Principles". In: *Ethical Reasoning in Forensic Science*. Library of Ethics and Applied Philosophy, vol 41, Springer, Cham, 2024, pp. 5–13.
14. Getz, Landon and Graham Dellaire. "Back to Basics: Application of the Principles of Bioethics to Heritable Genome Interventions". *Sci Eng Ethics*, 26, 2020, pp. 2735–2748.
15. Hottois, Gilbert. "Defining Bioethics: Back to the Sources". In: *Meacham, D. (eds) Medicine and Society, New Perspectives in Continental Philosophy*. Philosophy and Medicine, vol 120, Springer, Dordrecht, 2015, pp. 15–38.
16. Mertz, Marcel et al. "Values, decision-making and empirical bioethics: a conceptual model for empirically identifying and analyzing value judgements". *Theor Med Bioeth*, 44, 2023, pp. 567–587.
17. Page, Sarah-Jane and Pam Lowe. "Abortion in the Public Discourse". In: *Abortion and Catholicism in Britain*. Palgrave Studies in Lived Religion and Societal Challenges, Palgrave Macmillan, Cham, 2024 pp. 25–63.
18. Pereira, Alfredo et al. "Bioethics of Public Governance: A Strategy Towards the "Reduction of Inequality"". In: Pereira Jr, A., Sousa, F. (eds) *Principles for Governance. Sustainable Development Goals Series*, Springer, Cham, 2023, pp. 3–16.
19. Räsänen, Joona et al. "Introduction: controversial arguments in bioethics". *Theor Med Bioeth* 44, 2023, pp. 109–112.
20. Rendtorff, Jacob Dahl. "Foundations of Bioethical Decision-Making in Bioethics and Biolaw". In: Valdés, E., Lecaros, J.A. (eds) *Handbook of Bioethical Decisions*. Volume II. Collaborative Bioethics, vol 3, Springer, Cham, 2023, pp. 289–310.
21. Rigby, Briann and Xavier Symons. "Abortion, euthanasia, and the limits of principlism". *Med Health Care and Philos*, 26, 2023, pp. 549–556.

22. Veatch, Robert. "Reconciling Lists of Principles in Bioethics". *The Journal of Medicine and Philosophy: A Forum for Bioethics and Philosophy of Medicine*, Volume 45, Issue 4-5, August 2020, pp. 540–559.

WORKS CITED

1. Davtyan, Susanna. "Bioetika: Dasagirq. [Bioethics, textbook, Yerevan State Medical University, (2009)]": Erevani pet. bjhshk. hamals., 2009, 208 ej. (in Armenian)
2. Ageeva, Nataliya. "Bioetika kak novoe sinteticheskoe napravlenie sovremennoy nauki. [Bioethics as a New Synthetic Direction of Modern Science, Humanities and Social Sciences 6 (2012)]" *Gumanitarnye i socialnye nauki* 6 (2012): 100-108. (in Russian)
3. Ledeneva, Elena i Maksim Monin. "Bioetika kak eticheskaya tehnologia i biologicheskaya politika. [Bioethics as an Ethical Technology and Biological Politics, International Research Journal (2017)]" *Mezhdunarodny nauchno-issledovatel'skij zhurnal* 6-3 (60) (2017): 56-61. (in Russian)
4. Letov, Oleg. "Problemy i principy bioetiki. [Problems and Principles of Bioethics, Human: Image and Essence, Humanitarian aspects, (2017)]" *Chelovek: Obraz i sushhnost'. Gumanitarnye aspekty* 3-4 (30-31) (2017): 189-199. (in Russian)

BIOETHICS IN THE SYSTEM OF MODERN POLITICAL SCIENCE: BIOETHICS AND MORAL IMPERATIVES OF FORMING POLITICAL RESPONSIBILITY

BAGRAT VARDANYAN

*RA National Assembly, Staff, Internal Audit Department, Leading Specialist;
Yerevan State University, Faculty of International Relations,
Department of Political Science, Ph.D. Student,
Yerevan, the Republic of Armenia*

The article aims to examine the political and ethical dimensions of bioethics through the lens of political philosophy and procedural legitimacy. To achieve this, it explores societal ethical perceptions of bioethical issues and the potential for implementing a legitimate decision-making process.

The study was conducted by analyzing perspectives from professional literature, employing methods such as analysis, comparison, induction, and deduction. The findings suggest that the most effective approach to addressing bioethical challenges is to transition from purely ethical considerations to ensuring procedural legitimacy—where policy decisions are grounded in public debate, broad participation, and transparent, fair processes.

The article underscores that bioethics is no longer solely a professional discipline but a socio-political issue of significant importance, necessitating the reinforcement of democratic institutions. The development of health policies, advancements in molecular genetics, the use of reproductive technologies, and modern biological research methods can no longer be confined to the realm of specialized knowledge. Bioethics has extended beyond medicine and biology, entering the public policy sphere due to the profound impact of biomedical technologies and genetic engineering on healthcare systems, legal frameworks, and societal perceptions of moral values.

As a result, bioethics has become a focal point of public discourse, engaging political parties, governments, non-governmental organizations, and civil society. Without broad participation and adherence to procedural legitimacy, decisions on bioethical issues risk lacking legitimacy. Ensuring legitimacy requires participation, transparency, and procedural consensus. Thus, the intersection of bioethics and politics manifests in the integration of professional expertise, societal values, social stability, and democratic engagement.

Key words: *bioethics, moral philosophy, political philosophy, procedural legitimacy, participatory democracy, euthanasia, genome editing*

БИОЭТИКА В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКИ: БИОЭТИКА И МОРАЛЬНЫЕ ИМПЕРАТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

БАГРАТ ВАРДАՆՅԱՆ

*соискатель кафедры политологии
факультета международных отношений
Ереванского государственного университета,
ведущий специалист отдела внутреннего аудита
аппарата Национального Собрания РА,
г. Ереван, Республика Армения*

В современную эпоху особенности восприятия политических рисков неразрывно связаны с биоэтическим подходом, а также с принципами образования, социализации и политической культуры. Необходимость настоящего исследования обусловлена поиском новых аксиологических обоснований в политологии и организацией процессов формирования профессиональной ответственности в контексте современных достижений в области биоэтики.

В настоящее время разработку политики в сфере здравоохранения, достижения молекулярной генетики, применение репродуктивных технологий и, в целом, современные методы биологических исследований уже невозможно рассматривать исключительно в границах узкопрофессиональных знаний. Биоэтика уже давно вышла за рамки исключительно медицинской или биологической специализации и вошла в повестку дня общественной политики. Это обусловлено тем, что непрерывное развитие биомедицинских технологий и генной инженерии трансформирует не только системы здравоохранения и правовые институты государств, но и общественное восприятие нравственных ценностей, а также всю общественную жизнь в целом. В результате этого биоэтика превратилась в значимый компонент общественного диалога, в котором участвуют политические партии, правительственные структуры, неправительственные организации и гражданское общество. Без широкого вовлечения заинтересованных сторон и применения концепции процедурной легитимности невозможно обеспечить легитимность принимаемых решений в сфере биоэтики, что, в свою очередь, подразумевает участие, прозрачность и согласованность процедур. Таким образом, взаимодействие биоэтики и политики проявляется через синтез профессиональных знаний, общественных ценностей, социальной стабильности и демократического участия. Цель настоящей статьи — показать, что наиболее действенным способом решения биоэтических проблем является переход от морально-нормативных позиций к обеспечению процедурной легитимности. В рамках этого подхода политические решения основываются на широких общественных дискуссиях, всестороннем вовлечении различных групп, прозрачности и процедурах, имеющих непредвзятый характер. Таким образом, данная статья подчеркивает, что биоэтика перестала быть исключительно профессиональной сферой деятельности и приобрела статус общественно-политического вопроса особой важности, решение которого требует укрепления демократических институтов.

Ключевые слова: *биоэтика, моральная философия, политическая философия, процедурная легитимность, партисипативная демократия, эвтаназия, редактирование генома.*